

## Osváth Gábor

### Tanulmányok a koreai költészetéről

#### Van-e rím a koreai versben? (Egy fordító megfigyelései)

Közhelyesnek tűnő megállapítás, hogy a koreai költészet nem ismeri a rímet (Mártonfi 1979: 572). Vizsgálódásom célja az, hogy bebizonyítsam: ez a megállapítás csak részben helytálló. Rímen az európai olvasó elsősorban sor végi rímet ért, mi is ebben az értelemben fogjuk használni. A koreai szavak átírásában a saját rendszeremet használom, ami ebben a tanulmányban némileg eltér az MTA szabályozásától.

A nyelvtörténészek többségének vélekedése szerint a koreai nyelv a különféle török, mongol nyelvekkel, valamint a mandzsu-tunguz és japán nyelvvel együtt az altaji nyelvcsaládhoz tartozik. Ennek megfelelően a koreai nyelv – ellentétben az izoláló jellegű, monoszillabikus és tonális kínaival – poliszillabikus és ragozó jellegű, amelyben a zenei hangsúlynak (tónus) nincsen szerepe. Az alapszórend – az SVO alapszórendű kínaival ellentétben – SOV.

A verstani szabályok minden nyelvben szoros összefüggést mutatnak az illető nyelv tipológiai, fonológiai és grammatikai sajátosságaival. A magyar nyelvet ezen jellemzői igen alkalmassá tették mind az ütemhangsúlyos, mind az időmértékes verselésre, sőt e kettő együttes alkalmazására is (szimultán vers). A koreai nyelvű költészet a szótagszámláló (laza ütemes) versidomot alkalmazza, mivel tónusok híján a kínai „új stílusú versre” (*sin ti si*) jellemző szótaghanglejtéses verselés nem megvalósítható. A szótagszámláló versben az ütemeket az ütemet jelentő szószerkezet szótagszáma szabályozza csak. A koreaiakban a szótagszám meglehetősen tág határok közt mozoghat, ezt jelenti a „laza ütemes” jelző. A szóhangsúly viszont – a magyartól eltérően – nem játszik prozódiai szerepet. (Mindebből nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a koreai szótagszámláló vers ütemei csakis ütemhangsúlyos verseléssel fordíthatók le magyarra). A klasszikus görög-római, arab, perzsa és indiai költészetben megszokott időmértékes vers azért nem terjedhetett el, mert a koreai nyelvben igen sok a nyílt szótag, s ami döntő: a koreai *hangul* írás nem jelöli a koreai magánhangzó rendszerben meglevő rövideg–hosszúság szembenállást, s ezért a koreaiak igen bizonytalanok a használat során (Lee 1989a). Ez az oppozíció rendszerint csak a szavak első szótagjában érvényesül: *nun* 'szem'; *nu:n* 'hó', de: *hambangnun* 'hópehely'. A magyar népköltészetben egyeduralgoló ütemhangsúlyos verselésre a koreai nyelv azért nem alkalmas, mert bár önmagában a szóhangsúly – a magyarhoz hasonlóan – nem jelentést megkülönböztető értékű (az oroszban például igen: *muka*: 'liszt', *mu:ka* 'kín'), ám a koreai szóhangsúly – a magyartól eltérően – nem mindig az első szótagra esik, ugyanakkor korrelációt mutat a kvantitatív szembenállással, azaz a hosszú magánhangzós szótag mindig hangsúlyos, a rövid magánhangzós pedig hangsúlytalan (Lee 1989b: 13).

A rím mint járulékos ritmustényező szempontjából a legfontosabb koreai mondattani sajátosság minden bizonnyal az, hogy a koreai mondat szórendje, a japánéval megegyezően – szigorúan kötött. Ez azt jelenti, hogy **az állítmány sohasem változtatja meg a helyét**: az állítmány végződése, amely a beszélő és a hallgató közötti tisztelet mértékére is utal, minden esetben lezárja a mondatot, azaz kijelöli a mondat végét.

A fenti mondattani sajátosság, tehát a szórendnek az állítmánnyal kapcsolatos szigorú kötöttsége a költői nyelvre igen nagy hatással van, mivel szinte lehetetlenné teszi a rímelést, következésképpen nem alakulhatott ki egységes rímelési rendszer (rímképlettel, hím- és nő rímekkel stb.). Ugyanakkor a klasszikus kínaiban (*venjen, hanmun*), amely a kínai nyelv ókori változata, a rím a versnek fontos formai követelménye volt már akkor, amikor a görög és római költők még nem ismerték (a rím az európai költészetben csak a középkorban jelent meg). A klasszikus kínai nyelv a Kína-központú, másnéven konfuciánus kultúrkörben (Korea, Japán, Vietnam) olyan szerepet játszott, mint Európában a latin (vagy a muszlim országokban az arab, az indiai kultúrkörben a szanszkrit és a páli nyelv). A kínai nyelvű verselés (*hansi*) az írástudó elit egyik kiváltsága, kedvelt időtöltése volt még a XX. században is, hatása tehát jóval tovább tartott, mint a latiné Európában. A kínai költészeti minták jóvoltából a rím fogalmát jól ismerték tehát a koreai poéták is, de sem a koreai nyelvű népköltészet, sem azok a költők nem alkalmazták, akik a koreai fonetikus írás felfedezését (1443) követően anyanyelvükön jegyezheték le verseiket. Mégis időnként megfigyelhetők bizonyos rímkezdemények, amelyek azonban nem állnak össze egységes rímelési rendszerré, s felbukkanásuk bizonyos versekben véletlenszerűnek tűnik (Kong Pai 1965: 21). Mi lehet az oka a néha előforduló rímhatásnak? Az egyik lehetséges magyarázat az, hogy a költők, akik – szinte kivétel nélkül – két nyelven alkottak (kínaiul és koreaiul), időnként verseiket egyik nyelvről a másikra le is fordították, s ilyenkor – a koreaira történő fordítás során – próbálkozhattak a kínai rímek érzékeltetésével (itt problémát jelenthetett, hogy a kínai rím mindig egy szótagú a nyelv monoszillabikus jellege miatt). A másik ok az lehet, hogy a gondolatritmus hevületében mondatszerkezetek ismétlődnek, s a megegyező mondatzáró végződések vagy azonos szavak rímhatást keltenek. Ezek a koreai nyelvű *quasi* rímek a hagyományos prozódiaiban rossz rímeknek minősülnek, azaz legtöbbször önrímek és képző- vagy ragrímek. (Persze a rossz rím még az európai versben is a helyén lehet, kifejezhet bizonyos gondolati tartalmakat avatott mester kezében.)

Egy koreai internetes lexikon a rímről mint a kínai versben (*hansi*) és a nyugati költészetben megszokott eszközről tesz említést.<sup>1</sup> Egy másik ilyen jellegű internetes oldal a rím fogalmáról írottakat kiegészíti a koreai vers ezzel kapcsolatos jellemzőivel is:

„A rím a kellemes hangzású hangok összecsengése folytán a rímet hordozó szavakat szinte bevési az emlékezetbe. A koreai nyelvben a mondatzáró állítmánynak és a konverbiumoknak a végződései lehetővé teszik ugyan a belső vagy sor végi rímeket, de ez nincs nagy hatással a koreai versolvasóra. A *nor-ará – mog-orá* ('játsszál' – 'egyél') szópárban a *-rá* elem valóban rímhatást kelt, de ez nem ragadja meg különösebben a figyelmünket. A koreai vers a belső és a sor végi rím helyett a hanghatás más eszközeivel él.”<sup>2</sup> (saját fordításom O. G.)

A koreai versek európai nyelvekre történő fordításakor az ilyen fajta koreai rímeket általában figyelmen kívül hagyják, azaz a fordításokban nem találunk összecsengő sorvégeket. Egy kivétel: az USA-ban élő koreai költő és műfordító, Kim Unszong következetesen félrímeket alkalmaz, így az általa hat sorosra fordított *sidzso* versekben három sorvégi rím van. Célja nyilvánvalóan az, hogy ezzel a megoldással is közelebb vigye a koreai verset a nyugati olvasó ízléséhez. Az egyik legismertebb *sidzso*-költő, Csong Cshol (정철, 1536–1593) nevezetes verse Kim Unszong fordításában (az eredeti angol szöveg is központosítás nélküli):

Snow is falling on pine woods  
Blossoming white and **exquisite**  
I'll send a branch to my lord  
To share its beauty, in good **spirit**  
After he sees the snow flowers  
Who cares if they start **to split**

Elisabeth St. Jacques *sidzso*-szakértő szerint ez a megoldás sérti a *sidzso* egyediségét, sajátos költői világát és a hat sorból legfeljebb két sor rímelését tartja megengedhetőnek. (St.Jacques 1995: 15). Megállapításának ellentmondani látszik az a tény, hogy a vers koreai eredetijében is megfigyelhető egyes sorvégek összecsengése, sőt belső rímek is vannak, és ezek együttesen mindenképpen változatosabb és kifinomultabb rímhatást keltenek, mint az angol fordítás egyhangúnak tűnő rímei (saját átírási rendszeremet használom, az ütemhatárokat nagyobb szőközökkel jelölöm):

Szongnimé **nuni oni** kádzsimádá kocshirodá  
Hán gádzsi kkganeja nim gésin dé ponegodzsa  
Cso nimi posin huéjájá nogádzsidá attari

Ugyanakkor ez a – rímeket alkalmazó – megoldás korántsem jellemző a *sidzso*-versek többségére, s a korábbi európai műfordítói hagyományokhoz híven én is rímtelenül ültetem át ezt a verset, bár a *sidzso* ütembeosztására figyelemmel voltam (Osváth 2002: 54):

Hó hullott / a fenyőfára, // fehér virág / minden tűje,  
Letörném egy / ágacskáját, // jó uramnak / elküldeném:  
Miután / megsodálta báját, // elolvadhat, / mindegy már.

Én is osztom tehát St. Jacques véleményét a rímekkel való takarékoskodást illetően: ugyanakkor a magyarra történő fordítások során több esetben kísérletet tettem arra, hogy a formai hűség elvét minél nagyobb mértékben betartsam és sorvégi vagy belső rímet alkalmazzak, de csak akkor, ha az a lefordítandó koreai versben is előfordul, vagy ha a vers logikája megengedi. Megjegyzendő még, hogy a koreai vers a formai szabályokat nehezen tolerálja: mint említettük, a már említett laza ütemes verselés jellemzi, amely szerint az egyes ütemek szótagszáma meglehetősen tág határok között mozoghat (általában 2–8 szótag, a leggyakoribb a 3 vagy 4 szótag). Ilyen előzmények után nem meglepetés, hogy a XX. század koreai költészetében a szabad vers vált uralkodó formává. Hogy a rím mennyire periférikus jelenség, az is mutatja, hogy a koreai műfordítók európai költők rímes verseit is többnyire rímek nélkül fordítják. Petőfi verseinek Phenjanban, 1957-ban megjelent versei is rímtelenné váltak koreai nyelven, időnként próbálkozott ugyan rag- és képzőrímeikkel a fordító (Petőfi 1957):

Szabadság, szerelem!	Szárángvá cáju!
E kettő kell nekem.	Inün negá njamvanhánün modün gat,
Szerelmemért föláldozom	Hágié száránggül viheszanün ne
Az életet,	mokszumul pácshja nviucshim opszürirá.
Szabadságért föláldozom	Háná cájurül viheszarámjan
Szerelmemet.	Szárángijjá, ne namádzá pácshirirá!

(A *-rirá* igen határozott szándékot kifejező jövő idejű végződés, a *-já* vocatívusi rag, a *-mádzá* végződés jelentése: 'sőt, még'.) A koreai fordítás szövege magyarul, megjelölve azokat a szavakat, amelyek a koreai szövegben rímhatást keltenek:

Szabadság és szerelem,  
ez minden, amit kívánok,  
ám a szerelemért feláldozom  
életemet és nem fogom **megebánni**.  
Az egy szabadságért,  
**ó**, szerelem, **még** téged **is** feláldozni **foglak!**

Nemzeti függetlenségünk egyik zenei jelképe a Kossuth nóta, amely olyan szerepet játszott és játszik ma is hazánkban, mint Koreában a legismertebb népdal, az Arirang, amely a Japán-ellenes érzelmeket fejezte ki a múltban, és hazafias érzéseket sugall ma is. A Kossuth nóta koreai fordítása annak a próbálkozásnak a sikerét bizonyítja, miszerint nem könnyű ugyan, de nem is lehetetlen a magyar versidomot maradéktalanul érzékeltetni koreai nyelven. A fordításban mind a rímek, mind az ütemhatárok a helyükön vannak, sőt a rímelő sorok száma eggyel több is (a szöuli Hankuk Egyetem magyar tanszéke tanárának, Li Szanghjopnak a műve):

Kossuth Lajos / azt <b>üzente</b> :	Kosuthünün / márhattáné	4 / 4
Elfogyott a / <b>regimentje</b> ,	pjangszágá / pudzsokhádáné	4 / 4
Ha még egyszer / azt <b>üzeni</b> ,	Tto tási már / hági <b>dzsoné</b>	4 / 4
Mindnyájunknak / el kell <b>menni</b> .	Uri modu chámjahászé	4 / 4
Éljen a ma / gyar szabadság,	Hangárié / cáju <b>mánszé</b> ,	4 / 4
Éljen / a haza!	Mánszé / uri csoguk!	2 / 4

A következőkben szeretném bemutatni a régi és modern koreai nyelvű költészetben megfigyelhető rímkezdeményeket, és saját fordításaimmal igazolni, hogy azokat a verseket, amelyekben ezek előfordulnak, érdemes magyarra is rímes versként lefordítani. Az első példákat a régi koreai irodalomból veszem, amelynek reprezentatív lírai versformája a XVI–XVIII. században virágkorát élő, a XX. században újra felfedezett, és sok mai költő által is művelt *sidzso*-vers volt (Osváth 2002). A *si-dzso* szó két kínai szótagmorfémájának jelentése: 'idő' + 'melódia', melyet általában évszakok melódiájaként értelmeznek, mivel a természet ciklikus változása, az évszakok múlása, végtelen körforgása –gyakran szembeállítva az emberi lét múlandóságával – igen gyakori motívum bennük. Az elnevezés második eleme ('melódia') arra utal, hogy a *sidzso* énekversként keletkezett, dalszöveg volt és az is maradt hosszú ideig. (Népi együttesek ma is műsorukon tartják a legismertebb ilyen melódiákat, s hangszeres kísérettel énekli egy szólóénekes). Mint versforma a kínai négysoros (*csüe csü*), valamint a japán *haiku* és *tanka* rokona. Szerkezete leginkább a kínai négysoroséra emlékeztet (lehetséges, hogy annak fordításaként keletkezett, több *sidzso*vers pedig némely *csüe csü* parafrázisának tűnik). A *sidzso* tehát gondolatilag le van zárva, míg a japán rövidvers gyakran befejezetlennek tűnik, csupán egy hangulatot vagy benyomást villant fel legtöbbször. A *sidzso* (írásváltozat: *szidzso*) mint laza ütemes vers 3 sorból áll, s egy sorban 4 ütem van. Az európai fordítók – az egyes sorokat túl hosszúnak véelve – a 12 ütemből álló három sort hat sorossá tördelik a sorok második ütemhatára, a sormetszet mentén. Az egyes ütemek szótagszáma általában 3 vagy 4. Az utolsó, a harmadik sor üteme a leghosszabb (5–8), mivel ez készíti elő a

vers üzenetét, s az átlagosnál nagyobb hosszúságnak figyelemfelhívó funkciója van. Az összszótagszám általában 42–50.

A rím mint ritmustényező **Kim Szangjong** (김상영, 1561–1637) szerelmes versében egyes ütemhatárokon és sorvégeken figyelhető meg egy önrím (*mári* 'beszéd') és két valódi rím formájában; a rímet tartalmazó szavakat vagy szóelemeket és az ütemhatárt megjelöltem. Az átírásban a központozást általában mellőzik, mert a koreai írás régebben nem ismerte (Osváth 2006: 209–215). A monoton rímelés jól illeszkedik az elhagyott szerelmes érzéseihez, jól kifejezi a lamentáló panaszkodás monoton gondolatrítmusát, azt, hogy a költő minden gondolatát szerelmese köti le.

*Száráng / kadzimmári // im nál száráng / kadzimmári*  
*Kkumé / pöndán mári // ki tauk / kadcsimmári*  
*Nálkácshi / cím áni omjan // anü kkumé / pöiri*

A hat sorossá tördelt változat, mellette a nyersfordítás:

<i>Száráng kadzimmári</i>	A szerelem hazug beszéd,
<i>im nál száráng kadzimmári</i>	ő engem szeret(ése) hazug beszéd,
<i>Kkumé pöndánmári</i>	Álmomban-látogat-beszéde
<i>ki touk kadzimmári</i>	az megint csak hazug beszéd:
<i>Nálkácshi cím áni omjan</i>	Mindennap az álom nem jön,
<i>anü kkumé pöiri</i>	Melyik álomban lát(hat)om?!

Műfordítási változatok (a második változat a koreai rím *i* hangját is megőrzi):

- |  |   |
|--|---|
| 1. Szeretni / hazug <b>ige</b> ,<br>nem hiszem, / hogy <b>szeretne</b> ,<br>Álmomba jó: / <b>megígérte</b> ,<br>de hazug / az <b>ígéréte</b> ;<br><b>Vergődve</b> / mindig álmatlanul<br>álmodhatom / <b>éjjelente?!</b> | 2. Hazug szó: / <b>szeretni</b> ,<br>őszintétlen / hogy <b>szeretni?</b><br>Hisz ígérte / álombomba <b>jönni</b> ,<br>de nem fog / <b>megjelenni</b> ,<br>Mert <b>senki</b> / nem tud álmatlanul<br>álomképet / <b>lelni!</b> |
|--|---|

**Ri Hvang** (이황, 1501–1570) egyik versében is megfigyelhetők belső- és sorvégi rímek; a három soros beosztást itt megtartottam (Osváth 2002: 16). A vers eredeti szövege és a nyersfordítás:

*Nödzsongi / phászánhájado // nongdzániün / mot tünnáni*  
*Pegiri / csungcshanhájado // kodzániün / mot ponáni*  
*Urinün / imokcshanjang námdzáro // nonggokácshi / máriüri*

A rímelést a magyar költői fordításban is igyekeztem érzékeltetni, sőt, az egyes ütemek szótagszáma is – egy kivételével – megegyezik az eredetivel:

Mennydörgés / hasíthat **hegyet**, // a süket / nem hallja **meg**,  
Tüzes nap / izzaszthat **eget**, // a vaksi / nem látja **meg**;  
Mi viszont / bírván ép **fület-szemet**, // vakok legyünk, / **süketek?!**

A XX. században japán közvetítéssel kialakult európai stílusú koreai szabadversben is fel-

felbukkannak rímek, így például a japán gyarmati idők életérzését kifejező Jun Dongdzsu (윤동주, 1917–1945) verseiben, aki fiatalon, japán börtönben halt meg, s csak halála után fedezték fel (Jun 1988, Osváth 2006). Zárójelben a sorok szótagszáma.

### Csongdalsze

### A pacsirta (nyersfordítás)

<i>Csongdalszenün iriün pomnál</i>	(8)	A pacsirta a koratavaszi napon
<i>Csil dádzsin karié tvikkolmogi</i>	(10)	a sáros utca szegletét
<i>silthará .</i>	(3)	nem szereti.
<i>Mjangnánhán pomhánül,</i>	(6)	Fényes tavaszi ég,
<i>kábjaun tu nárerül phjasza</i>	(9)	(a sirály) könnyű két szárnyát kitarja.
<i>ojamhán</i>	(3)	Érzéki
<i>pomnoregá</i>	(4)	tavaszi dala
<i>csothará,</i>	(3)	(de) jó volt,
<i>küraná,</i>	(3)	azonban,
<i>onáldo kumong tullin kudurül <b>kkülgo</b>,</i>	(12)	(én) ma is lukas cipőm vonszolom,
<i>hullang-hullang tvikkarigillo</i>	(9)	félreeső síkatoron
<i>kogiszekki káthün nániün hémenáni,</i>	(12)	ebihalhoz hasonló jómagam bolyong,
<i>nárevá noregá apszüimingá</i>	(10)	szárnyam és énekem nincsen,
<i>kászümi tápttápháguná.</i>	(8)	a mellem szorít (fulladok).

Műfordításomban a *pacsirta* helyett a *sirály* szót alkalmaztam az európai asszociációs háttér különbsége miatt; gondoljunk Csehov drámájára, ahol a sirály a szabadság jelképe.

### A sirály

A sirály  
lenézi a  
ragacsos földet,  
kitárt szárnyakkal  
suhan a szürke **égnék**:  
érzéki tavasz-**ének**!  
Én meg  
sötét **síkatoron**  
mint sárbogár  
bolyongok.  
Lukas cipőm meg  
súlyos lelkem **vonszolom**.  
Szárnyam sincsen, se **dalom**.

A felszabadulás (1945) utáni dél-koreai költészet egyik sajátos hangú tehetsége **Cshon Szangbjong** (천상병, 1930–1993), akit a Pak Csonghi-féle katonai diktatúra titkosrendőrsége pusztán gyanú alapján rettenetesen megkínzott. A pszichésen sérült költő kiszabadulása után megnősült, de alkoholizmusa korai halálát okozta. Versei a gyermekversek tisztaságát és naívnak tűnő hitét sugallják. Költői üzenete: a mindennapok bármennyire is elviselhetetlennek tűnnek, a “felnöttek” társadalma bármennyire is ellenségesnek látszik, az élet mégis fantasztikusan érdekes és lebilincselő, legalább annyira, mint egy csodálkozó, tágra nyílt szemű gyermek számára. “Én vagyok a világ legboldogabb férfiája” – írja minden megpróbáltatás és szenvedés ellenére (Cshon 1996, Osváth 2006).

Egyik ismert versének (*Hengbok* 'Boldogság') koreai szövege, mellette a nyersfordítás:

<i>Nániin széjéésza</i>	Én a világon
<i>Céil hengbokhán szánáidá.</i>	A legboldogabb férfi vagyok.
<i>Ánegá cháccsibül kjangjanghesza</i>	A feleségem teaházat vezet, s így
<i>Szenghvaré kakcsangdo <b>apko</b></i>	Nem izgulok a megélhetés miatt, és
<i>Tehágül tányasszü<sup>ni</sup></i>	Egyetemre jártam, s ezért
<i>Peumé pudzsokdo <b>apko</b></i>	Végzettségem nem hiányos, és
<i>Siini<sup>ni</sup></i>	Költő vagyok, s ezért
<i>Mjangjéjokdo cshungbunhágo</i>	Becsvágyam is ki van elégítve, és
<i>Ippün áne<sup>ni</sup></i>	Csinos a feleségem, s ezért
<i>Jadzá szenggákdo <b>apko</b></i>	Nőkre nem gondolok, és
<i>Áigá apszü<sup>ni</sup></i>	Gyerekem nincs, s ezért
<i>Tvirül kakcsanghál phirjodo <b>apko</b></i>	Utódok miatt nem kell izgulni, és
<i>Csipdo isszü<sup>ni</sup></i>	Házam is van, s ezért
<i>Almána phjanánhángá</i>	annyira kényelmes (az élet)
<i>Makkolirül csoáhániündé</i>	A pálinkát szeretem, és
<i>Ánegá tá szádzsu<sup>ni</sup></i>	A feleségem mind megveszi, s ezért
<i>Musziin pulphjongi itkénnüngá</i>	Valamilyen panaszom lehetne-é?
<i>Taguná</i>	Ráadásul
<i>Hánánimül kutkké midü<sup>ni</sup></i>	Istent is erősen hiszem, s ezért
<i>I udzsúésza</i>	Ezen a világon
<i>Kádzáng kángnyakhán bu<sup>ni</sup></i>	A legerősebb személy
<i>Náé bekisi<sup>ni</sup></i>	Az én védelmezőm, s ezért
<i>Musziin pulhengi ondán máringá!</i>	Valamilyen baj jöhetne-é?!

A 23 soros versben 20 sorvég ad valamilyen rímhatást a versben, s ezek között önrím, rag- és képzőrim egyaránt található. A legsűrűbben előforduló rímhatást keltő végződés a következők: **-go** (mellérendelő kapcsolatot kifejező végződés, 5-ször), **-ni** (alárendelő, okhatározói végződés, 9-szer), **-ngá** (kérdő partikula, 3-szor). A rímelés szerepe igen fontos ebben a versben: játékosságot sugall, s a költő öniróniáját is kifejezi.

Az angol fordításban azonban egyáltalán nem találunk összecsengő sorvégeket, a fordító pusztán a gondolatrítusra hagyatkozik (Chon 1996: 179):

### Happiness

I'm the happiest man  
in the world.  
Since my wife runs a café  
I've no need to worry about making ends meet  
and I went to university  
so there's nothing lacking in my education  
and because I'm a poet  
my desire for fame is satisfied.  
I have a pretty wife too  
so I don't think about women  
and we have no children  
no need to worry about the future  
we have a house as well  
I'm really very comfortable.

I'm fond of makkoli  
my wife always buys it for me  
so what have I got to complain of?  
Besides  
I firmly believe in God  
and since the mightiest person  
in the whole world  
is looking after my interests  
how can anyone say misfortune is coming?

A spanyol fordító, Otho Moreno törekedett a vers rímelési sajátosságainak megőrzésére, bár körülbelül felével kevesebb az összecsengő sorvég, mint az eredetiben (Chon 2000: 99):

### **Felicidad**

Yo soy  
El ombre más felíz del mundo.  
No tengo ninguna preocupación  
Porque mi esposa tiene una **cafetería**;  
Ni me quejo de estudios  
Porque soy graduado de universidad;  
Ni tengo ambición di **fama**  
Porque soy **poeta**;  
Ni tengo deseos de otra mujer  
Porque mi **esposa** es **hermosa**;  
Ni necesito preocuparme de mis hijos  
Porque no los **tengo**.  
Que tranquilo me **siento**  
Porque hasta casa **tengo**!  
A mí me gusta el mackoli  
Y mi esposa siempre me lo **compra**.  
De que puedo quejarme?  
Además,  
Creo firmemente en Dios.  
Por lo tanto, el mas **poderoso**  
En este **universo**  
Es mi **palanca**.  
Que **desgracia** puede afectarme?

A fordításomban én is törekedtem az eredeti vers rímelési sajátosságainak megőrzésére:

### **Boldogság**

Én vagyok a világ  
legboldogabb férfi**ja**!  
Mivel van assz**onyom**,  
s neki csöpp presszó**ja**,  
nincs miért búsul**nom**.  
Jártam egyetemre, így



van róla papírom,  
 s mint híres költőnek  
 glóriás kobakom!  
 Mivel a feleségem csinos,  
 a többi nőt hanyagolom.  
 Gyerekünk az nincs, így hát  
 a jövőjük se aggodalom,  
 viszont van egy házacskánk,  
 s ott éjjel-nappal lakhatom.  
 Szeretem a makkoli-pálinkát,  
 az asszony cipeli haza:  
 panaszcím semmi okom;  
 ráadásul  
 Istenben is igen bízom,  
 és mivel  
 Ő, a leghatalmasabb felség  
 protektorom,  
 érhet-e baj, szerencsétlenség?

Rímhatás szempontjából talán legfigyelemreméltóbb verse a Szülőföld című. Megjegyzendő, hogy bár a költő Japánban született, más koreaiakkal megegyezően szülőföldjének azt a koreai helységet tartja, ahol ősei éltek, s el vannak temetve (Chon 1996: 150–151). A költeményben egy gyermeki lelkű, egyszerű elme tanácsstalanságával teszi fel mindazokat a kérdéseket, amelyekre az emberiség legkiemelkedőbb gondolkodói keresték és keresik egyre a választ, s kétséges, hogy a jövőben megtalálják-e. A 16 soros versben mindössze 2 sor nem tartalmaz sor végi rímet, s az utolsó sorban egy belső rím is szolgálja a verszárlat művészi emelkedettségét.

<b>Kohjáng</b>	<b>Rímképlet</b>
Ne kohjángün Gjongnám Dzsindong, Mászánésza szásim ni ttorodzsín got Pádákkáimja Száncshani szurjahadá.	a a x b
Kukkjo illjan ttekkádzsi száldágá ttonán Kohjángdo kohjángidzsimán Vonché kohjángün deché adiingá? Theanági dzsoné kohjáng-thárjangi áningá?	c c b b
Szásirün szárámmadá kohjáng-tharjangindé Nádo küarakho dá kürandé Theanági dzsoné kohjáng-thárjangi áningá? Nái tülszurok kohjáng-thárjangidá	d d b b
Muro torákádzánün thárjang áningá? Kjongnám Dzsindongüro kádzán mári anirá Theanági dzsoné kohjáng – muroé Kohjáng-thárjangidá. Cshoroé csalgámidá.	b b x b

A vers angol fordításában, amely Brother Anthony of Taizé és Kim Young-Moo közös műve,

nincsenek rímek (Chon 1996: 151):

### **Home**

My home town is Chindong in South Kyongsan province  
a place some twelve miles from Masan  
beside the sea  
lovely with hills and streams.

Home town is home, despite the fact  
that I left there as soon as I started school.  
I wonder where my real home is?  
My home before I was born, I mean.

Almost all the time, everyone is talking of home,  
and I'm just like anyone else,  
home before birth, I mean.  
The older I get, the more I talk about home.

I really mean going back into the void, I suppose.  
Not back to Chindong, that's sure.  
To home before birth-home  
back into the void. Middle-aged sensitivity.

A magyar fordításában igyekeztem visszaadni a koreai vers változatos sor végi rímeit, de mivel a koreai versben a rímek sohasem egy sztenderd rímképlet szerint rendeződnek, hanem a szabad vers logikájának megfelelően, ezért úgy érzem, hogy a rímek elrendezésében el lehetett térni az eredetitől, és a sorok szótagszáma is megrövidíthető. A lényegesnek azt éreztem, hogy a vers némileg monoton sor végi rímei a magyar változatban is jól adják vissza az elmúlás gondolatával viaskodó férfi rezignált életérzését.

### **Szülőföld**

Szülőföldem Csindong járás,  
Maszantól húsz mérföldnyire,  
a tenger partján,  
festői a környezete.

Elköltöztünk onnan,  
hatéves, ha voltam.  
Ott születtem valóban?  
Korábban hol lakoztam?

A szülőföld kedvenc téma,  
én is, mint mindenki más,

gyakran beszélek róla,  
ahogy öregszem, egyre többet.

A Semmiből jöttem,  
nem Csindong a szülőházam.  
A Semmi szülőhelyünk.  
(Öregedő férfi-sirám.)

A következő vers a költő leghíresebb verse. A vers címe – ismertsége folytán – a költő tulajdonában levő kicsiny szöuli kávéház neve lett. Négy sor rímelt, három sor önrímet tartalmaz: *torakárirá* 'vissza fogok térni' ige ismétlődik (határozott jövő idejű végződés), az utolsó sor utolsó szava is ezt a végződést tartalmazza, de egy másik igéhez kapcsolódva (*márhárirá* 'fogom mondani'). Az én fordításom rímekben gazdagabb.

### Kvicshon

Ná hánüllo torágárirá  
Szebjokpit vá táumjan szüradzsün  
Iszül tabura szoné szonül cápko

Ná hánüllo torágárirá  
Noül pit hámkké dán durisza  
Kiszülgésza noldágá kurüm szondzsithámjanün

Ná hánüllo torágárirá  
Árümdáun i szészáng szophung künnenün nál  
Kásza, árümdávattarágo márhárirá...

### Fel, az égre

Visszatérek, fel, az égre,  
Kéz a kézben hús harmattal,  
Illanva a pirkadattal.

Visszatérek, fel, az égre,  
Én meg az éj sötét lényé,  
Kósza felhő intésére.

Visszatérek, fel, az égre,  
Földi túráim végét érve,  
Dúdolván, hogy kár, hogy vége...

Túl sommásnak tűnik tehát az a megállapítás, miszerint a koreai költészetben „nincsen rímelés” (Szepes–Szerdahelyi 1981: 504), amennyiben a rímelésen a sorvégek vagy ütemhatárok véletlenszerű vagy szándékos összecsengését értjük. Márpedig ilyen értelemben a koreai versben is előfordulnak rímek. Ugyanakkor a koreai klasszikus költészettel

kapcsolatos korabeli írások a rímről csakis a kínai nyelvű koreai költészettel kapcsolatban tesznek említést. Az is kérdéses, hogy a rímelésnek nevezhető jelenség, amely mind a régi, mind a modern koreai nyelvű költészetben előfordul, tudatos költői tervezés eredménye-e. Nyilvánvaló, hogy a nyugati költészetben megszokott változatos rímelési forma, az egységes rímelési rendszer, a sztenderd rímképletek elsősorban a szigorú mondattani kötöttségek miatt nem alakulhattak ki. Ami a versfordítások formai megoldásait illeti, két fontos tanulság szűrhető le: célszerű a koreai szótagszámláló verselésnek az ütemek szótagszámára vonatkozó – nem túl szigorú – szabályait betartani és rímeket csak ott alkalmazni, ahol a koreai költő is megtette, vagy ahol a fordítói ihlet megköveteli, ám mértékkel!

## Irodalom

Chon Sangbyong (2000): *Regreso al cielo. Antología*. Traducción Kim Changmin y Otho Moreno. Madrid: Editorial Verbum.

Cshon Szangbjong (1996): *Back to Heaven. Selected poems of Ch'on Sang Pyong*. Translated by Brother Anthony of Taizé and Young-Moo Kim. Kétnyelvű kiadás. Tapkke Kiadó: Seoul.

Jun Dongdzsu (1988): *Ipsze-é iniün param. Jun Dongdzsu-üi mjongdzak* [Szél a falevelek között. Legismertebb versei]. Szégé-cshulphánszá: Szöul.

Kim Chin-u (1983): The Making of the Korean Language. (ed. by the Korean National Commission for UNESCO): *The Korean Language*. The Si-sa yong-o-sa Publishers: Seoul. 13–42.

Kong Pai, Inez (1965): *The Ever White Mountain. Korean Lyrics in the Classical Sijo Form*. John Weatherhill, Inc.: Tokyo.

Lee, Hyun-bok (1989a): *Hanguko-ui phjodzsun-parum*. [A koreai sztenderd kiejtés]. Kjojukcshulphansa: Szöul.

Lee, Hyun-bok (1989b): *Korean Grammar*. Oxford University Press: Oxford.

Mártonfi Ferenc (1979): Koreai irodalmi formák. Király István (főszerk): *Világirodalmi lexikon VI*. Akadémiai Kiadó: Budapest. 571–573.

Mártonfi Ferenc (1972): A tiszteletiség kifejezési formáiról a keleti és délkelet-ázsiai nyelvekben. A koreai verbum finitum szociolingvisztikai vonatkozásai. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok VIII*. 159–180.

Osváth Gábor (2002): *Az öt barát éneke. Koreai rövidversek*. Válogatta, fordította, az előszót és a jegyzeteket írta: Osváth Gábor. Terebess Kiadó: Budapest.

Osváth Gábor (2006): *Koreai nyelv és irodalom. Válogatott tanulmányok*. Plurilingua Kiadó: Budapest.

Petőfi Sándor (1957): *Ppettephi szison-dzsip*. Kungnip cshulphansa: Phenjan

St.Jacques, Elisabeth (1995): *Around the The Tree of Light*. Maplebud Press: Toronto.

Szepes Erika–Szerdahelyi István (1981): *Verstan*. Gondolat: Budapest.

Yi Sang-ok (1983): The Theory of Altaic Languages and Korean. (ed. by the Korean National Commission for UNESCO): *The Korean Language*. Si-sa-yong-o-sa Publishers: Seoul. 42–54.

## Internetes források

<sup>1</sup> <http://www.dungdan.com/munhak-docu1-1.html> (Letöltés: 2007.03.04.)

<sup>2</sup> <http://www.ojirap.com/liter/word/wordga.htm> (Letöltés: 2007.03.04.)

## Szerelem és erotika a régi koreai versben

OSVÁTH GÁBOR

A konfuciánus koreai társadalom a nők számára teljes érzelmi kiszolgáltatottságot jelentett. A házasságban ritka volt a szerelmi boldogság, s a férjezett nő gyakran szenvedett a magány, az egyedüllét érzésétől. Az európai klasszikus költészetben a szerelmes vers elsősorban a férfi vágyakozását fejezte ki a szeretett, sok esetben eszményített nő, az ideálisnak vélt női szépség iránt (például a lovagi költészetben és ennek nyomán később is sok-sok versben); a koreai szerelmes vers viszont – az európai kultúrától eltérően – elsősorban női panaszt jelentett, a szeretett férfi távolléte vagy hűtlensége miatt érzett asszonyi bánatot. A férfiak által írt szerelmes versek viszont – a nők által írottaktól eltérően – gyakorta nem igazi szerelmes versek, hanem allegorikus értelműek: az uralkodó iránti érzelmek jelképes kifejezései (van olyan vélemény, amely szerint a bibliai Énekek énekét is ilyen allegóriának kell felfognunk, azaz Isten iránti mérhetetlen szeretetünk képes beszédének). Csong Cshol több költeménye ilyen allegória. A költő magas állású hivatalnok volt a 16. században. Alábbi rövid verse *sidzso*-formában íródott (e műfajról később; a fordítások e tanulmány szerzőjének művei):

Szívemből, ha széttörik,  
millió csillag terem.  
Égnek fönn a mennyekben,  
irdatlan messzeségben:  
Szálljanak hajlékod fölött,  
csillogjanak szemedben!

Csong Cshol „Szerelmesemre gondolok” (*Sa-mi-in-gok*) című *kászá*-verse szintén allegorikus értelmű: egy urától elhagyott tündér panaszát halljuk, de a szerelmes vers álarca mögött a száműzött alattvaló (azaz a költő) az uralkodója, Szondzso király (1567–1608) iránti érzelmeit énekli meg.

A *kászá* hosszabb, akár több száz sorból álló lírai költemény, ami epikai elemeket is tartalmaz. Laza ütemes verselésű (mint a *sidzso* is), egy sorban 4 ütem van, az ütemek 3–4 szótagosak, de előfordulhat kisebb vagy nagyobb szótagszám is (két ütem általában 3–4-es vagy 4–4-es szótagszámmal követi egymást). Énekelve vagy recitálva adták elő. A hangjelölő koreai írás felfedezése (1443–44) előtti korból nem maradtak fenn a *kászá*hoz hasonló hosszúságú, koreai nyelvű költemények; a *kászá* elterjedéséhez és széles körű népszerűségéhez tehát nagyban hozzájárult ez az új, hangjelölő írás. A *kászát* énekelve vagy recitálva adták elő.

A vers hat gondolati egységből áll: az első, bevezető részben a körülmények ismertetése történik meg: egy tündért kiűznek ura égi házából, s kegyvesztetten a földre kerül. A következő

négy rész a négy évszak váltakozását, az idő múlását állítja szembe a hiábavaló várakozás időtlenségével, míg végül a hatodik, befejező rész egy olyan megoldással záródik, amely a szerelmes embernek a halálon is diadalmaskodó hűségére utal. Egy észak-koreai irodalomtörténet e műről szólva a „feudális hűség” fogalmát negatívumként említi és a mű értékét abban látja, hogy az érzelmek hiteles ábrázolása révén valódi szerelmes versként is értelmezhető.

### Szerelmesemre gondolok (*Samiin-gok*)

Követtelek e világra a *karmán*knak parancsára:  
Az Égnek rendelése, hogy érted telt ifjúságom,  
Élvezhettem dús szerelmed, elemésztett lobogása!  
Azt akartuk, együtt legyünk, amíg élünk, mindenáron!  
De a vénség elválasztott, s nálad nélkül kín az élet.  
Oly szép voltam, tündér voltam, szolgáltalak<sup>1</sup> palotádban,  
De a földre száműztem, öreg lettem, őszes lettem,  
Hajam kócos, fésületlen; szépítőszer minek nékem,  
Kinek fessek magamat, jó uram hisz nem látogat!  
Keservesen sírdogálok: véges élet, örök bánat.  
Közöny-idő hömpölyögve, dús folyamként árad egyre.  
A nyár, s a tél majd véget ér, az idejük meg van szabva,  
De ahogy jő, emlékekkel jő, minden évszak uram arca.  
Tavaszi szél lágy lehével szétfújja a hóbuckát,  
Az udvaron szilvavirág szellő szárnyán szirmát bontja,  
A szépsége, dús illata a lelkemet simogatja,  
A párnámat fénnel vonja a hajnalnak napsugara.  
Reménykedem, talán eljő, talán még ma, kora este.  
Leszakítlak virágos ág, s átnyújtalak jó uramnak.  
Mire gondol, ha meglátja, s körülveszi illatárja?  
Szirom lehangol, gyümölcs érik, pázsit-szőnyeg dúsán terül.  
A négy falat megutáltam, asszonyszobám szikes pusztá.  
Szőnyegemre pávakakast<sup>2</sup>, diadalmast rá hímezek,  
S leterítem, látná uram, de hiába, nincsen haszna,  
Páros kacsát<sup>3</sup> hímezek hát, az ollóm is aranyból van,  
Vele szabok dús kelméből drága köntöst jó uramnak!  
A varrásom páratlan szép, az új köntös oly elegáns.  
Ládikámba belé teszem gyönggyel rakott ajándékom.  
Elküldeném jó uramnak, a távolba, ahol lakik,  
Magas-hegyes, sziklás úton, milyen messze, ahol lakik!  
Ki vállalna ilyen utat, lesz valaki, aki menne,  
Hogy átadja, hogy láthassa, mintha engem, ajándékom?  
Az őszi éj faggyal terhes, daru rikolt fenn az égen,  
Leengedem ágyfüggönyöm, bús-egyedül, hogy aludnék...  
Feljő a hold égi tájon, s látható a sarkcsillag:  
Rá gondolok: könnyek árja dús forrás a szememből.  
A sugarat megragadnám, s elküldeném öneki!  
A szívem is ragyogna háza fölött fenn az égen!  
Beragyogna kunyhókat is, drágakököként, úgy fénylene!  
Ékszerekkel, ékes hajjal, pompázatos szép ruhában  
Búcsúzom a sivár naptól, gondolatom százfelé jár,

Aztán éjjel mécesest oltva, vaksötétben töprenkedem,  
Hangszerem a sarokban némán hever, kődarab az.  
Ahogy fekszem, azt kérdezem, meglátogat álmomban ő?  
Kacsa mintás szép takaróm ki van hűlve, szinte jég az.  
Az ég és föld moccanatlan, fehér hó hull mindenekre.  
Az emberek csak várnak, a madarak nem szállnak.  
Fagyba dermedt a téli éj, jégcsap-díszben a Jáde-ház<sup>4</sup>,  
Északon van, ott magaslik, iszonytató nagy hidegben.  
Rabolnám a tavasz lehet, hogy felengedné uram testét,  
Elküldeném a napsugárt kék egemről a Jáde-házhoz!  
A napnak minden percén, a hónapnak harminc napján,  
Gondolkodom, töprenkedem, hogyan tudnám feledni őt,  
De a bánat olyan mélyen bennem ég, hogy csontom fáj;  
Pien Csiao<sup>5</sup>, a kínai, ő sem tudná kikúrálni,  
Mert a bajom, a szerelem irtózatossá gyötrelmem.  
A legjobb, ha meghalok, s lesz belőlem tarka lepke;  
Röpdösök majd ágról ágra, szerelmesem ruhájára,  
Pihe-könnyű testemmel jó illatú szárnyakon,  
Nem tudja, hogy lepke lettem, s véle leszek, ahol jár...

Az ismert szerzőjű, legrégebb és valódi koreai szerelmes versek szerzője szinte mindig *kiszeng* volt, aki a japán *gésá*hoz hasonló szerepet játszott kora társadalmában: dallal, versírással, tánccal szórakoztatta előkelő vendégeit és kapható volt más szolgáltatásra is. Fennmaradtak ismeretlen szerzőktől való erotikus rövidversek, ezeknek a szerzői is valószínűleg ők voltak. Mindazonáltal már a 16. században született néhány, ismert férfiköltőknek tulajdonított erotikus témájú vers, amelyeket többnyire *kiszeng*-barátnőjükhöz írtak; ezek kéziratban terjedtek akkoriban. Csak a 18. században, a városi kultúra fejlődésével párhuzamosan jelennek meg nyomtatásban olyan, hasonló témájú versek, amelyeket szerzőségüket vállaló, azaz nők iránti érzelmüket nem szégyellő férfiak írtak.

A *kiszeng* a *cshonminek* társadalmi rétegéhez tartozott, s ez volt a legalacsonyabb státuszú, következésképpen megvetett társadalmi csoport akkoriban. A legismertebb klasszikus versforma, a három soros *sidzso* költői között 31 nőről tudunk, ezek közül a többség, 26 fő *kiszeng* volt, s a máig fennmaradt, nők által írott 66 *sidzso* közül 60-at ők írtak. Fejlődésként értékelik az élőbeszédhez közeli, kevesebb kínai idiómát tartalmazó, következésképpen érthetőbb nyelvezetüket. Ezekkel a nyelvi, stílusbeli sajátosságokkal együtt jár az, hogy verseik természetesebb, didakticizmustól mentes, őszinte érzésvilágot fejeznek ki. A verseket énekelve, egy citeraszerű hangszer (*kajagum*) kíséretében adták elő, hiszen abban a korban a költészet és a zene közötti kapcsolat még ilyen formában is létezett. Énekvers voltukat koreai nevük is mutatja: *sidzso* ('alkalmi, rögtönzött melódia' vagy 'évszakok melódiája'). A *sidzso* a sinocentrikus kultúrkörben oly népszerű rövid versnek a koreai válfaja, szerkezetében emlékeztet a kínai négysorosra. Három hosszú sorból áll és laza ütemes verselésű, ami azt jelenti, hogy az ütemek szótagszáma ingadozik, általában 2–4 között van. Minden sor négy ütemből áll. Szótagszámot illető szigorúbb szabálynak csak az nevezhető, hogy a harmadik sor utolsó üteme kizárólag három szótag lehet, a következő ütemnek pedig a leghosszabbnak kell lennie, azaz öttől egészen kilenc szótagig terjedhet. Ennek oka az, hogy ez a két ütem hordozza a vers fordulatóját, a tanulságot vagy csattanót. A *sidzso* össz-szótagszáma a fentieknek megfelelően 41 és 50 között ingadozik. Az európai fordítók a három sort túl hosszúnak tartván 6 sorosra tördelik a sorok második üteme mentén. Rímelés csak elvétve fordul elő. A *Mjongok* ('Fényes jádekő') nevű *kiszeng* versében az álom mint a távol-keleti költészet hagyományos

motívuma jelenik meg, amely szerint már csak az álombéli találkozás jelenthet reményt a távolban levő kedves számára:

Az álom oly csalóka,  
benne bízni nem tanácsos.  
De nagyon hiányzol már,  
s éberem láthatlak-é?  
Kedvesem, ha álmomban megjelensz,  
nappal is csak aludnék.

A következő, ismeretlen szerzőjű vers is a magára hagyott szerelmes – valószínűleg kiszeng – fájdalmát örökíti meg. Hangulati háttere a sötét éjszaka sejtelmessége, titkozatossága, amelyben a magány még fokozottabban érződik:

Múlt éjjel ajtóm kinyílt  
a széltől, s megtévesztett;  
Bolondként a szélzúgást  
gondoltam lépteidnek.  
– Kedvesem! – kiáltottam a szélnek...,  
s kinevetett a sötétség.

Hvang Dzsini (1506?–1544?), a régi koreai irodalom legismertebb és legnépszerűbb költője is *kiszeng* volt. Életéről nagyon kevés hiteles adatot ismerünk, a róla fennmaradt legendás történetek valóságalapja kétséges. A régi főváros, Keszong egyik hivatalnokcsaládjából származott, s igen jó nevelést kapott. Ennek ellenére *kiszeng* lett. Nem tudjuk pontosan, hogy a hivatalnokcsalád sarjának miért kellett ezt az igen alantásnak minősített foglalkozást választania, amelynek gyakorlása során a művészneve *Mjongvol* ('fényes hold, telihold') volt. Egy feltételezés szerint azért kényszerült erre a sanyarú sorsra, mert apjának törvénytelen gyerekeként született. Egy másik verzió szerint a szépséges fiatal hölgynek a szomszédban volt egy ifjú hódolója, aki viszonzatlan szerelme miatt érzett mérhetetlen fájdalmába belehalt (öngyilkos lett?), s koporsóját csak akkor tudták tovább vinni Hvang Dzsini ablaka elől, amikor a lány az ingjét ráterítette. E történet szerint az ifjú halála miatt érzett büntudat készítette volna a megvetett mesterségre. Választásában az is szerepet játszhatott, hogy a sorsában jelentkező baljós jel miatt senki sem merte feleségül venni őt. Miután kiszeng lett elvesztette az esélyt is, hogy valaha feleségül vegyék, mert a szüzesség elvesztése kizáró ok volt. Ugyanakkor messze földön hírneves szórakoztatóhölgyként megengedhette magának, hogy válogasson hódolói között. A legendák szerint csak azokat a kvalitásos férfiakat értékelte, akik a dalnak, a versírásnak és a bornak egyaránt hódoltak. Ugyanakkor azt a *Csidzsok* nevű szerzetest is sikerült elcsábítania, aki 30 évig a fal felé fordulva meditált egy kolostorban... Verseiben a női panasz szólal meg:

Valaha kételkedtél  
hűségemben; megcsaltalak?!  
Egyedül a sötétben  
sóhajtozom Uram után,  
s hallgatok hulló lombokat  
őszi-szeles éjszakán!

Jaj nekem, nem tudtam, hogy  
ennyire fog hiányozni!  
Könyörgéssel, zokogással  
tudtam volna marasztalni?!  
Nem tettem, hagytam elmenjen,  
iszonyúan vágyom őt!



Hvang Dzsini alábbi műve a koreai klasszikus költészet talán legtöbbet idézett szerelmes verse, amelyet főleg a szöveg hangszimbolikai hatása miatt értékelnek; stílusának ezt a vonatkozását az *sz* hangok gyakoriságával próbáltam érzékeltetni:

Leghosszabb téléjszakám  
leszelem a csillagokról,  
S szövetjét összehajtom  
tavaszillat párnám alá.  
Majd nyáron, ha kedvesem hazatér,  
nyáréjszakán kibontom!

A barát vagy barátnő nevére utaló célzás igen gyakori volt a térség költészetében csakúgy, mint a szerelmesek versben történő kommunikációja. A következő versben az ismert irodalmár, a 16. században élt Rim Dzse számára egy kiszengnek a neve (*Han-u* 'hideg eső') a humor forrása (1). Ezt követi a kiszeng válaszverse (2):

- |   |  |
|---|--|
| 1. Azt mondták, szép idő lesz;<br>köpenyem nem hoztam el.<br>De a hegyről hófelhő szállt,<br>s mire leért, vízzé vált.<br><i>Hideg eső</i> : vacogok és reszketek,<br>összefagyok estére. | 2. Összefagyva hogy alszol el,<br>reszketve tudsz aludni?<br>Itt az ágy, a párnáim<br>kacsákkal kihímezve:<br>Ne féljél <i>hideg esőtől</i> ,<br>az ágyamban meleg lesz. |
|---|--|

A már említett Csong Cshol sidzso verse is szójátékon alapul. Nagyon kedvelt egy kiszenget, Csin-okot; hozzá írta a következő, vaskos erotikus célzást tartalmazó versét, amely azon alapul, hogy a kiszeng nevének jelentése: 'valódi drágakő'. A verssel történő kommunikáció fentebb említett hagyományának megfelelően (ami az elbeszélő irodalomban is gyakori motívum) Csinok, a kurtizán versben válaszolt a kihívásra, s adott méltó választ az elbizakodott szerelmesnek. A válaszers szintén egy szójátékon (homonimián) alapul, mégpedig azon, hogy a költő kínai szótagokból álló neve (*Csong-cshol* 'udvarias + világos') a tonalitást nem ismerő sino-koreaiban azt is jelentheti, hogy 'igazi acél'.

#### Csong Cshol verse

Drágakő vagy utánzat?  
Tapintom: valódi ő.  
A drágakő átfúrva jó,  
viselni így alkalmas.  
Szerszámom átfúrja a drágát  
s hordozom majd kevélyen.

#### A kiszeng válaszverse

Acél-e vagy utánzat?  
Valódi vagy becsapás?  
Tapintom: hű, de kemény,  
acél ez: megedzették.  
Fujtatóm szépséges szerszám,  
tüzet táplál: szétolvasztom!

Az alábbi versek szerzői többnyire ismeretlenek, ami az erotikus tartalmat tekintve nem lehet véletlen. A harmadik vers szerzőjének kiszeng-neve *Szong-i* ('Fenyőcske'). A szórakoztató hölgyek többségéről azt sem tudjuk pontosan, hogy melyik században éltek (nemhogy a megvetett kiszengnek, de még a közrendű nőknek sem volt hivatalos neve, ha férjhez mentek,

apjuk nevével szerepeltek új családjuk hivatalos irataiban).

Kedvesem kézen fogtam:  
jutalmam fényes mosoly.  
A vállad, aztán hátad  
simogattam, viszonzotad!  
Te drága! Hagyd abba, kérlek,  
szétpattan a szívem!

A nevem Fenyőfácska;  
különös fenyő vagyok:  
Ezer láb magas szirten  
állok fönt szépségesen.  
Favágónk piciny szerszámmal  
próbálkozik; hiába...

Leányka, azt hallottam,  
jó zsiros a földcskéd.  
Nem kellene bérlő hozzá?  
Férfi vagyok, van szerszámom!  
Ha engedsz, hú ekém megszántja,  
s vetek belé magokat!

Végezetül a humornak, a szerelmes évődésnek két érdekes példája:

Kedvesem, kerek dinnyécske,  
mézes szóval ne szólj hozzám,  
Mert mondhatsz akármit is:  
ízetlen hazugság az.  
Szavaid szárazon zörögnek,  
mint ősszel a kiszáradt tők.

Minden éjjel összekuporodva  
aludtam, mint anyámban;  
Minden éjjel így aludni  
Fáradtság és zsibbadás.  
Szerelmem ma este hazatér:  
kinyújthatom lábamat!

Felkapva a szoknyáját  
hogyan szalad a záporban!  
Egy kislány, virágok közt  
röpül szinte, önfeledten.  
Valaki behálózta álnokul,  
s emiatt most megázik...

Kedvesem a mennydörgés,  
villámlás a szenvedélye,  
Megöntöz, mint a zápor,  
s dörgése másfelé száll.  
Egy sóhaj hagyja el keblemet,  
majd harmatként eloszlik.

Meghaljak, hogy feledjelek,  
vagy éljek örök vágyban?  
Nem könnyű feledve halni,  
s oly nehéz vágyakkal élni.  
Kedvesem! Te mit mondasz nekem:  
hogyan haljak-é, vagy éljek?

## Jegyzetek

<sup>1</sup>„tündér voltam, szolgáltalak”: a tündért száműzték ura, az Égi uralkodó palotájából (taoista motívum)

<sup>2</sup>pávakakas: a férfiúi büszkeség és erő jelképe

<sup>3</sup>páros kacsa: a hitvesi hűség jelképe a Távol-Keleten; nászajándékkul gyakran adnak ezt ábrázoló ajándékot

<sup>4</sup>Jáde-ház, az Égi uralkodó székhelye a taoisták hite szerint, a neve: Jáde-palota vagy Jáde-ház (*Paeg-ok-kyöng*)

<sup>5</sup>*Pien Csiao*: a gyógykovácsok istene a kínai mitológiában, ő az orvosok és patikusok védelmezője

### Felhasznált irodalom

- Chöng, Hong-gyo–Pak, Chong-gwön (1986): *Chosön munhak kaegwan* [A koreai irodalom rövid története]. Phenjan: Sahoekwahakch’ulp’ansa.
- Chun, Shin-yong (1982): *Humor in Korean Literature*. Seoul: Si-sa yong-o-sa.
- Kim, Kichung (1996): *An Introduction to Classical Korean Literature. From Hyangga to P’ansori*. An East Gate Book. Armonk, New York, London: M. E. Sharpe.
- Kim, Jaihiun Joyce (1986): *Classical Korean Poetry. More than 600 verses since the 12th century*. Seoul: Hanshin Publishing Co.
- O’Rourke (2002): *The Book of Korean Sijo*. Cambridge (Massachusetts) and London: Harvard University Press.
- Osváth Gábor (2002): *Az öt barát éneke. Koreai rövidversek*. Budapest: TerebessKiadó.
- Rutt, Richard (1958): An Introduction to the Sijo. In: *Transactions of the Korea Branch of the Royal Asiatic Society*. Vol. XXXIV. 1–80.